

YAPON TILIDAGI 「は」 VA 「が」 YUKLAMALARINING O'XSHASH VA FARQLI JIHLTLARI: FUNKSIONAL-SEMANTIK TAHLIL

Zahroxon G'ayratova

O'ZJOKU Xorijiy tillar kafedrası Yapon tili o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada yapon tilidagi eng muhim grammatik ko'rsatkichlardan bo'lgan 「は」 (wa) va 「が」 (ga) yuklamalarining funksional-semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu yuklamalarning sintaktik, semantik va pragmatik vazifalarini aniqlash hamda ularning o'zaro o'xshash va farqli jihatlari ochib berishdan iborat. Tadqiqot davomida tavsifiy, qiyosiy va funksional tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, 「は」 asosan gapning mavzusini (topic) ifodalash vazifasini bajarsa, 「が」 grammatik subyektni belgilash va yangi axborotni taqdim etishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur yuklamalarning noto'g'ri qo'llanishi kommunikativ ma'noga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari yapon tilini xorijiy til sifatida o'qitish metodikasini takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: yapon tili, yuklama, topic marker, subject marker, pragmatika, sintaksis, semantika, kommunikativ grammatika.

Bugungi kunda yapon tili dunyoning ko'plab mamlakatlarida, jumladan O'zbekistonda ham keng o'rganilayotgan xorijiy tillardan biri hisoblanadi. Yapon tili grammatikasining o'ziga xos jihatlardan biri yordamchi yuklamalar tizimining rivojlanganligidir. Ayniqsa, 「は」 va 「が」 yuklamalari til o'rganuvchilar uchun eng murakkab grammatik birliklardan biri hisoblanadi.

Lingvistik tadqiqotlarda ushbu yuklamalar topic marker va subject marker sifatida tavsiflanadi. Kuno (1973), Shibatani (1990), Tsujimura (2014) kabi olimlar ularning kommunikativ funksiyalarini keng tadqiq qilganlar. Biroq ushbu yuklamalarning o'zaro munosabati hamon yapon tilini o'rganuvchilar orasida qiyinchilik tug'dirib kelmoqda. Shu sababli ularning funksional-semantik xususiyatlarini chuqur tahlil qilish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Deskriptiv tahlil metodi;

Qiyosiy-tipologik tahlil metodi;

Kontekstual tahlil metodi;

Funksional-semantik yondashuv.

Tahlil materiali sifatida zamonaviy yapon tili grammatikasi bo'yicha ilmiy adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar hamda yapon tilidagi autentik matnlardan foydalanildi.

Natijalar va tahlil

「は」 yuklamasining funksional xususiyatlari

Yapon tilida 「は」 yuklamasi gapning mavzusini ko'rsatadi. Mavzu odatda tinglovchi uchun ma'lum bo'lgan yoki suhbat kontekstida oldindan tilga olingan axborotni ifodalaydi.

Misol:

私は学生です。(Watashi wa gakusei desu.)

Mazkur gapda 「私」 elementi mavzu sifatida kelib, gapning qolgan qismi ushbu mavzu haqida ma'lumot bermoqda.

「は」 yuklamasi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

Mavzuni belgilash;

Qarama-qarshi qo'yish;

Umumlashtirish;

Kontekstual ma'lumotni ifodalash.

Masalan:

夏は暑いのです。(Natsu wa atsui desu.)

Ushbu gapda yoz faslining umumiy xususiyati ifodalanmoqda.

「が」 yuklamasining funksional xususiyatlari

「が」 yuklamasi grammatik subyektni ko'rsatadi hamda yangi yoki muhim axborotni ta'kidlash vazifasini bajaradi.

Misol:

猫がいます。(Neko ga imasu.)

Bu yerda tinglovchi uchun yangi bo'lgan "mushuk" obyektini taqdim etilmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, 「が」 quyidagi vazifalarni bajaradi:

Grammatik subyektni belgilash;

Yangi axborotni taqdim etish;

Mavjudlikni ifodalash;

Emfatik urg'u yaratish.

Masalan:

誰が来ましたか。(Dare ga kimashita ka.)

田中さんが来ました。(Tanaka-san ga kimashita.)

Javobda yangi axborot sifatida Tanaka-san ta'kidlanmoqda.

「は」 va 「が」 yuklamalarining qiyosiy tahlili

Tahlil mezonlari

は

が

Grammatik vazifa

Mavzu ko'rsatkichi

Subyekt ko'rsatkichi

Axborot turi
Ma'lum axborot
Yangi axborot
Pragmatik vazifa
Kontekst yaratish
Fokus yaratish
Taqqoslash imkoniyati
Yuqori
Cheklangan
Savol-javob konstruksiyalari
Kamroq

Faol qo'llanadi

Kommunikativ urg'u
Kesim qismida
Subyektda

Quyidagi misollar ularning farqini yaqqol ko'rsatadi:

私は先生です。(Men o'qituvchiman.)

私が先生です。(O'qituvchi aynan menman.)

Birinchi gapda ma'lumot neytral tarzda berilgan bo'lsa, ikkinchi gapda identifikatsiya va ta'kidlash ma'nosi yuzaga keladi.

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 「は」 va 「が」 o'rtasidagi farq faqat sintaktik emas, balki pragmatik xarakterga ham ega. Yapon tilida kommunikativ maqsadga qarab bir xil mazmun turlicha ifodalanishi mumkin. Shu jihatdan mazkur yuklamalar axborot strukturasiining asosiy elementlari hisoblanadi.

Yapon tilini o'qitish amaliyotida ko'pincha 「は」 "ega", 「が」 esa "subyekt" sifatida soddalashtirib tushuntiriladi. Biroq bunday yondashuv har doim ham ularning haqiqiy funksiyalarini aks ettirmaydi. Tadqiqot natijalari ushbu yuklamalarni pragmatik va kommunikativ nuqtayi nazardan o'rgatish samaraliroq ekanligini ko'rsatdi.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko'ra, 「は」 va 「が」 yuklamalari yapon tili grammatik tizimining muhim tarkibiy qismlaridan hisoblanadi. Ularning asosiy o'xshashligi ot bilan bog'lanib gap tarkibida sintaktik munosabatlarni ifodalashida namoyon bo'ladi. Biroq funksional jihatdan ular sezilarli darajada farqlanadi. 「は」 mavzuni va kontekstual ma'lumotni ifodalasa, 「が」 yangi axborot va grammatik subyektni ta'kidlash vazifasini bajaradi. Ushbu farqlarni chuqur o'rganish yapon tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonida muhim metodik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kuno S. (1973). *The Structure of the Japanese Language*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Shibatani M. (1990). *The Languages of Japan*. Cambridge University Press.
3. Tsujimura N. (2014). *An Introduction to Japanese Linguistics*. Wiley-Blackwell.
4. Makino S., Tsutsui M. (1986). *A Dictionary of Basic Japanese Grammar*. The Japan Times.
5. Iwasaki S. (2013). *Japanese*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
6. Hinds J. (1986). *Japanese*. London: Croom Helm.
7. Noda H. (2019). *Japanese Grammar and Discourse Analysis*. Tokyo: Kuroshio Publishers.